

UDK:81'276.6:355.11:342.725

Baxtiyor DANIYAROV,
Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti professori, filologiya fanlari doktori
E-mail: bxdaniyarov@gmail.com

P.f.d., professor A.Tangriyev taqrizi asosida

O'ZBEK TILIDA TAMOYIL SO'ZINI NOTO'G'RI QO'LLASH TAMOYILI XUSUSIDA

Аннотация

Maqolada so'z ustalarining so'z qo'llash mahorati, leksik o'zlashmalarining to'g'ri yozuvi va talaffuzi, so'zlarning semantik tuzilishi ko'p aspektli kompleks tahlil qilinib, so'zning leksik-semantik ma'nosi uni o'rab turgan leksik qurshov va kontekst semantikasiga ham bog'liqligi asoslandi.

Kalit so'zlar: Nutq madaniyati, leksik o'zlashmalar, leksik qurshov va kontekst semantikasi, tendensiyaning o'zbekchasi tamoyil, prinsip - tutum.

О НЕПРАВИЛЬНОМ ИСПОЛЬЗОВАНИИ СЛОВА «ТАМОЙИЛ» В УЗБЕКИСТАНСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация

В статье показана роль мастеров слова в развитии культуры речи, проведен многоаспектный комплексный анализ актуальных проблем культуры речи, семантической структуры лексических заимствований, установлена связь лексико-семантического значения слова с его лексическим окружением.

Ключевые слова: Культура речи, лексические заимствования, лексические заимствования, лексическое окружение, денотативное и коннотативное значение; тенденция- по-узбекски тамойил, принцип – тутум.

ON THE MISUSE OF THE WORD "TIMOYIL" IN THE UZBEKISTAN LANGUAGE

Annotation

The author of this article has developed a comprehensive method for studying the semantic structure and functionality of lexical synonyms of the summarized mechanism based on simultaneous settings of the Russian and Uzbek languages.

Key words: Complex research methodology, semantic structure and functional properties of lexical monuments, monetary resources and connotative meaning, trend in Uzbek is tamoyil, principle in Uzbek is tutum.

Kirish. So'zning leksik-semantik tuzilishida yangi komponentlarning (ma'no nozikliklari, farqlovchi xususiyatlar, ottenkalar) paydo bo'lishida so'z ustalari, o'z tilining fidoyi jonkuyarlari, xususan, ziyolilar, adiblar, jurnalistlar va, ayniqsa, qalam ahlining nozik ta'b, sof ko'ngil va qaynoq qalb namoyondalari hissasi va o'rining ahamiyati beqiyosdir. Tabiatan haqiqiy iste'dod sohiblari bo'lgan bu insonlar ona tilining tabiati va o'ziga xos xususiyatlarini ich-ichdan (intuitiv) his qilib, anglagan holda borliqni so'zlar vositasida aniq ifodalab berishga intiladilar va so'zlarning ma'no strukturasida yangi noyob semalarning shakllanish jarayoniga o'zlarining ijodiy faoliyatlari bilan sarmahsul hissa qo'shadilar [1].

Albatta, mazkur sohada har bir inson eng avvalo, xalqimizning boy madaniy va ma'naviy merosini tiklash, uning o'z munosib o'rini topishi, jamoatchilik oldida qadrlanishini ta'minlashga xizmat qilayotgani bilan ham ahamiyatlidir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Biroq bu boradagi amalga oshirilishi zarur bo'lgan ishlar hali talaygina. Jumladan, ko'p hollarda rus tili orqali tilimizga kirib kelgan so'zlarning orfografiyasi va orfoepiyasida bir qancha muammolar ko'zga tashlanib qolmoqda. O'zlashma so'zlarning ijobiy tomonlarini inkor etmagan holda, shuni ta'kidlash lozimki, til qonuniyatlariga ko'ra, bir tildan boshqa tilga o'tayotgan so'z o'zlashtirayotgan tilning qonun-qoidalariga, jumladan, imlo va talaffuz qoidalariga to'liq moslashib ketsagina o'zlashgan so'z hisoblanadi. Ammo sobiq mustabid tuzumning til siyosatiga ko'ra, rus tili orqali o'zbek tiliga o'zlashgan so'zlar g'ayriilmiy tarzda bo'lsa-da, rus tilining qonun-qoidalariga asosan yozilar va orfoepik me'yorlari asosida talaffuz qilinadi. Chunki o'sha davrda mustabid sovet tuzumi mafkurasining ruslashtirish siyosatini tezlashtirish uchun joriy qilingan qoidasiga ko'ra har qanday rus tilidan o'zlashgan so'zlar, ilmiylikka zid bo'lsa ham, rus orfografiyasi va orfoepiyasi qoidalariga asosan rus tilida qanday yozilsa shunday yozilishi, rus tilida qanday aytilsa shunday aytilishi lozim edi. Masalan, Rossiya so'zi Rossiya ko'rinishida yozilib, Rossiya deb aytilishi, konferensiya atamasi konferensiya shaklida yozilib, kanfrensia

deb talaffuz qilinishi, Lomonosov, Mendeleyev kabi ruscha familiyalar o'zbek tilida xuddi ruslardagi kabi shu tarzda yozilib, Lamonosov, Mindileyev deb aytilishi o'zbek tili uchun norma qilib belgilangan edi.

Bugun oldimizda hech qanday g'ayriilmiy majburiyatlar yo'q. Shunga qaramay, media makonda, jumladan ijtimoiy tarmoqlarda ayrim holatlarda rus tilidan o'zlashgan baynalminal so'z va atamalarni o'zbekcha so'zlar bilan almashtirish maqsadida ushbu so'zlar ma'nodoshlarining semantik tuzilishini, ma'no va ma'no noziklarini yetarlicha o'rganmagan holda, bilib-bilmay so'z qo'llash qoidalarining tutum (prinsip) va usullariga zid ravishda, bir so'zning ma'nosi boshqasiga mos bo'lmasada, ushbu so'zlarning ba'zi hollarda noto'g'ri qo'llanilayotganini kuzatish mumkin. Masalan, prinsip so'zi o'rinda tamoyil so'zining qo'llanishini asosli deb bo'lmaydi. Prinsip atamasining o'zbekchasi tamoyil emas. Tamoyil arab tilidan o'zbek tiliga bir necha asr avval o'zlashgan bo'lib, rus tilidan o'zbek tiliga o'tgan asrda o'zlashgan tendensiya so'zining ma'nosini anglatib kelgan.

Hatto sobiq sovet tuzumida, masalan, 1959 yilda Moskva shahrida nashr etilgan (Bosh muharrir professor A.K.Borovkov) hamda 1988 yilda Toshkentda chop etilgan "O'zbekcha – ruscha lug'at"larda (qisqacha: O'RL)larda tamoyil so'ziga quyidagicha izoh berilgan:

"TAMOYIL knijn. sklonnost, uklon; napravleniye, tendensiya." [7]. Ko'rindiki, tamoyil so'zi ushbu lug'atlarda aynan tendensiya ma'nosini anglatadi.

Tamoyil so'zi 2006-2008 yillarda chop etilgan «O'zbek tilining izohli lug'ati»da kitobiy so'z sifatida quyidagicha: «TAMOYIL 1 Mayl. Moyillik, tadrijiy yo'nalish (ta'kid bizniki – B.D.), deb izohlangan va misollar bilan dalillangan: 1 Vahshiy xalqlarda qonxo'rlikka tamoyil zo'r bo'ladi. Bu – shubhasiz haqiqat! Oybek, Tanlangan asarlar. 2 ..bozorlarimizda o'sha azaliy udumlarimizni, tamoyillarimizni tiklash, bozorni milliy qadriyatlarimizning ko'zgusi sifatida namoyon qilish lozim. Gazetadan» [8]. Tendensiya so'zi esa o'zbek tilining mazkur besh tomli lug'atida quyidagicha izohlangan:

«TENDENSIYA 1 Taraqqiyot yo'nalishi; biror narsaga qiziqish, moyillik, intilish, yo'nalish. 2 Ma'lum o'y-mulohaza, tasvir yoki asarning asosiy mazmuni, g'oyasi. Ma'lumki, 60-70-yillar davomida tarixiy kinolentalar yaratish sohasidagi ijodiy tendensiyalar yanada rivojlantirildi. S.Xo'jayev [8].

Tadqiqot metodologiyasi. Lug'atlarda keltirilgan ma'lumotlar tahlilidan ma'lum bo'ladiki, tamoyil so'zining lug'aviy ma'nosi prinsip so'zidan tubdan farq qiladi. Tamoyil so'zining o'ziga moyillik, intilish, yo'nalish ma'nolarini yaqqol anglatuvchi semalar (ma'nolar) mavjud. Demak tamoyil rus tilidan o'zlashgan tendensiyaning o'zbekcha ma'nodoshi.

Prinsip so'zini tamoyil bilan almashtirishga bo'lgan "o'zboshimcha o'jar" harakatlar rus tilidan o'zlashganligi yaqqol sezilib turgan tendensiyaning o'zbek nutqida yana g'aliz, notabiiy tarzda, xususan, internet ijtimoiy tarmoqlarida o'rinsiz faol qo'llanishiga olib kelmoqda.

Tahlil va natijalar. Ijtimoiy tarmoqlardan olingan quyidagi matnlarda tendensiya va uning ma'nodoshi bo'lgan tamoyil so'zlarini tahlil qilib, qiyoslaymiz: "Qadimdan mirob degan kasb egalari bo'lgan. Ularga suvning oxiridan uy berilgan. Chunki mirob suvni to'g'ri taqsim qilmasa, suv o'zigacha yetib kelmaydi. Ya'ni, o'sha vaqtda ham suvni tejashga qattiq qaratilgan. Lekin zamon zayli bilan bu tendensiya o'zgardi." (xabar.uz). Ushbu matnda rus tilidan o'zlashgan tendensiyaning tamoyil o'rinda qo'llanishi matnning umumiy semantikasidagi uyg'unlikka putur yetkazgan. Chunki "qadimda mirob degan kasb egalari" yashagan davrlarda o'zbek nutqida tendensiya so'zi qo'llanilmagan, u vaqtlarda o'zbeklar tendensiya so'zi anglatadigan ma'noni tamoyil so'zi bilan anglatgan. So'zimizni isbotlash uchun ushbu matndagi kamchilikni tuzatamiz, ya'ni "Almashtir va solishtir usulini" qo'llagan holda tendensiya so'zini tamoyil so'zi bilan almashtiramiz va ikki matni solishtirib, tahlil qilamiz. Qiyoslang:

Qadimdan mirob degan kasb egalari bo'lgan. Ularga suvning oxiridan uy berilgan. Chunki mirob suvni to'g'ri taqsim qilmasa, suv o'zigacha yetib kelmaydi. Ya'ni, o'sha vaqtda ham suvni tejashga qattiq qaratilgan. Lekin zamon zayli bilan bu tamoyil o'zgardi. Ana endi ushbu matndagi barcha so'zlar semantikasi matnning umumiy ma'nosi bilan uyg'un, mantiqiy-izchil bog'landi.

Ayrim matnlarda esa tamoyilning qaysi ma'noda (prinsip ma'nosidami yoki tendensiya?) qo'llanganligi noaniq bo'lib qolmoqda:

"Li Kuan Yuni ayrim ekspertlar " U faqat o'z mamlakatini o'zgartirdi", deb aytasa, ba'zilar "Osiyoni", uchinchi odamlar esa "Butun dunyoni o'zgartirgan", deydi... Binobarin u yaratgan tendensiya noyob hodisa, fenomen hisoblanib, "Singapur mo'jizasi" deb ataladi va boshariyat rivojiga o'ziga xos ta'sir o'tkazgan. Umuman olganda, Li Kuan Yu bularning barchasini birlashtirgan holda Singapurning yutug'ini ushbu tamoyillar asosida amalga oshirdi: uni yashash va ishlash uchun eng xavfsiz hududga aylantirdi."

Gazetadan olingan ushbu matnda tamoyil prinsip ma'nosini anglatayaptimi yoki tendensiya ma'nosini noaniq bo'lib qolgan.

Tamoyil prinsip ma'nosini aynan anglatolmasligi sababli ham O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va boshqa amaldagi qonun hujjatlarida tamoyil atamasi prinsip ma'nosida sira ham qo'llanilmaydi, barcha holatlarda prinsip termini qo'llaniladi. Masalan: "O'zbekiston Respublikasi davlat hokimiyatining tizimi – hokimiyatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linishi prinsipiga asoslanadi (11-moddasi)." "4-moddasi. Ta'lim sohasidagi asosiy prinsiplar. Ta'lim sohasidagi asosiy prinsiplar quyidagilardan iborat:" (Ta'lim to'g'risidagi qonun)

Prinsip so'zi asosida yasalgan bir qator so'zlarni tamoyil so'zi orqali ifodalab bo'lmaydi. Jumladan, prinsipial qarama-qarshilik, prinsipial masala, prinsipial raqib, rahbarning prinsipialligi va ishtirokchilik; o'z fikrida mahkam tura olmaydigan prinsipsiz beburd inson kabi nutqimizda ko'p uchraydigan so'z birikmalari va ular ishtirokidagi jumlar, gaplarni tamoyil so'zi bilan ifodalab bo'lmaydi. Masalan, qiyoslang:

"G'azo sektoridagi qirg'inbarot urushga ikki bir-biriga qarama-qarshi prinsipial yondashuv xosdir;

O'zbekiston terma jamoasi bugun prinsipial raqibi Eron terma jamoasiga qarshi to'p suradi (internet ijtimoiy tarmoqlaridan)."

Ko'rinadiki, qayd etilgan ushbu prinsipial, prinsipiallik, prinsip, prinsipsiz kabi so'zlar anglatayotgan ma'no va ma'no noziklarini bugungi kunda tamoyil so'zi bilan ifodalab bo'lmaydi.

Gap o'zbek tilida mazkur tushunchani aynan ifodalay oladigan birlik yo'qligida emas, tilimizda prinsip ma'nosida bema'lol qo'llash mumkin bo'lgan so'zlar bir qator, masalan tutum, tutuq (tuturuq), subut, burd kabilar. Bu so'zlar prinsip o'rinda ommaviy axborot vositalarida tamoyil kabi bilib-bilmay o'jarlik bilan ko'p qo'llanilganda ularning har biri tamoyil so'ziga nisbatan prinsip atamasining ma'nosini qulayroq va to'laroq ifoda etgan bo'lar edi.

Gap so'zning mazmunan o'z mutanosibiga ega yoki ega emasligida. Xususan, prinsip so'zi o'rinda kelib chiqishi sof o'zbekcha bo'lgan tutum so'zini ishlatish maqsadga muvofiq : prinsipial – tutumi qattiq (qadim o'zbekcha so'z yasashdan foydalanib, qattiq tutum qo'shma so'zini ham ishlatib bo'ladi) prinsipiallik – qattiq tutumlik, qat'iy tutumlik, prinsip – tutumli, prinsipsiz – tutumsiz. Qiyoslang: Ahvol juda tang bo'ldi// Qattiq tutum jang bo'ldi.

Prinsip so'zi o'zbek tiliga to'liq, tabiiy ravishda, o'zbek tili qonun-qoidalariga muvofiq o'zlashgan emas. Uning "beganaligi"ga o'zbek tili uchun xos bo'lmagan, aniqrog'i tilimiz uchun butunlay yot bo'lgan ruscha "ts" – harf (tovush) ham "shama" qilib turibdi. "TS(u)" harfi sobiq mustabid sovet tuzumining ruslashtirish siyosati o'laroq o'zbek tiliga rus-kiril alifbosining qabul qildirilishi munosabati bilan o'tgan asrning 1940 yilida kiritilgan edi. Rus tilida qanday yozilib (prinsip), qanday talaffuz qilinsa (printsip) o'zbek-kiril alifbosida ham xuddi shunday qabul qilingan va hanuzgacha o'zbek-kiril yozuvida ham, radio-televideniye orqali uzatilayotgan eshittirish va ko'rsatuvlar nutqida ham shundayligicha qolmoqda.

Ko'rinadiki, tutum so'zi prinsip atamasining ma'nosini anglatoladi, lekin prinsip termini bu tutum ma'nosini juda ko'p hollarda ifoda eta olmaydi. Masalan, Qiyoslang, quyidagi she'riy misralarda (1-misol), ommabop (2-misol) hamda ilmiy uslubga (3-misol) xos matnlarda tutum so'zining qo'llanishini:

1) Tutumlarning or-nomus, ta'lim, millat, subutlar// Ko'rmasin seni ojiz millat qurti – manqurtlar (Baxtiyor Doniyorov. Intil xalqqa tilab haq)

2) Xalqimizda azaldan har qanday raqobat halollik tutumlari asosida bo'lishi odatga aylangan. Ming yillik tarixiga ega bo'lgan milliy sport o'yinimiz kurash hozirga qadar halollik ramzi hisoblanadi (gazetadan).

3) "Shaybonixon ko'p jihatlaridan Amir Temur tutumiga ixlos va rioya bilan qarar, jumladan, saroyga olim va shoirlarni, san'at ahlini to'plab, ijodga targ'ib-tashviq etar edi" [6].

Ushbu misollarning birortasida tutum so'zini prinsip yoki tamoyil so'zlari bilan almashtirib bo'lmaydi, aks holda ona tilimiz tabiatiga hamohang yozilgan matn ma'no uyg'unligiga putur yetkan bo'lar edi.

O'zbek tilida rus tilidan o'zlashgan so'zlarni to'g'ri yozish va to'g'ri talaffuz qilish masalasida og'riqli, salbiy holatlar hanuz uchray qolayotgani tashvishlidir. Bu holat tilshunoslikda reduksiya (kuchsiz talaffuz natijasida tovushning miqdor va sifat belgisi jihatidan o'zgarishi) deb ataladigan hodisa yaqqol mavjud bo'lgan rus tilidan o'zbek tiliga o'tgan so'zlarda ko'proq uchraydi.

Masalan, Moskva, fonar, demokratiya, konstitutsiya, oktyabr, noyabr, ona (o'zbek tilidagi 'u'), vorona kabi so'zlarning imlosi shu shaklda yozilgani holda, rus tili orfoepiyasi qoidalariga ko'ra, talaffuzda Moskva-Maskva, fonar-fanar, demokratiya-dimokratiya, kontitutsiya-kanstitutsiya, oktyabr-aktyabr, noyabr-nayabr, ona-ana, vorona-varona tarzida talaffuz etiladi. Rus tilining tabiatiga xos bo'lgan so'zlarning yozuvi va talaffuzidagi ushbu tafvutlar o'zbek tili tabiatiga mutlaqo yot. Masalan, adabiy tilimizdagi ota, ona, bola, opa, aka, uka, olma, oydin, oqshom kabi qon-qonimizga singib ketgan ko'pdan-ko'p so'zlar qanday yozilsa, shunday talaffuz etiladi. Bizningcha, har qanday o'zga tildan o'zlashgan so'z faqat o'zbek tili fonetikasi va grammatik qoidalariga asosan og'zaki va yozma nutqqa singishi lozim. Shunda u xalqimizning qadimiy va boy ma'naviyatiga hamohang

bo'ladi. Qolaversa, milliy hamiyatiga putur yetmaydi. Shu o'rinda inglizlarning Moscow yozib, Moscow deb o'z til qonun-qoidalariga ko'ra talaffuz etishlarini yoki Russia so'zini Rashe tarzida ifodalashini keltirib o'tish joiz.

Taassufki, bugun televideniye va radioda ham ayrim jurnalistlarimiz nutqida rus tilidan o'zlashgan baynalminal so'zlarni o'zbek tili qoidalariga zid ravishda istifoda etishdek salbiy holatlar ko'plab uchramoqda. Ular bu xatoni bilib-bilmagan holda, ba'zida "madaniyatlilik" belgisi deb tushunayotganliklari g'oyat achinarli. ta'kidlash joizki, ba'zi hollarda ona tilimizda mos keluvchi muqobili bo'la turib, nonushta, tushlik, kechlik kabi nutqda ko'p qo'llaniladigan kundalik so'zlarning o'rniga kattalar, hatto yosh bolalarimiz zavtrak (zavtrak), abit (obed), ujn (ujin) kabi so'zlarni nutqda ishlatib, ularni til qoidalariga zid ravishda qo'llashni odatga aylantirayotganiga ham yuqoridagi kabi noto'g'ri shakllangan tushunchalar sabab, desak xato qilmaymiz. Xolbuki, «O'zbek tilining izohli lug'ati»da keltirilganidek: KECHLIK kechki ovqat [9].

Abdulla Qodiriyning bebaho asaridan misol keltirilgan:

"Ular masjiddan shomni o'qib kirgach, ichkaridan Oyubodq kechlik olib chiqdi. (Abdulla Qodiriy, O'tgan kunlar)" [9, 362].

Kamina tomonidan ishlab chiqilgan jamlanma metodikaning [3] "Almashtir va solishtir" metodik usulini qo'llagan holda yuqorida mashhur badiiy asar matnidan misol tariqasida keltirilgan lavhadagi sof o'zbekcha kechlik so'zi o'rnida ruscha ujn so'zini qo'llab ko'ring-a, qanchalik bemani va achchiq kulgili lisoniy-ruhiy holatni boshdan kechirasiz: Ular masjiddan shomni o'qib kirgach, ichkaridan Oyubodq ujn olib chiqdi.

Xavotirlisi, ko'pchilik millatdoshlarimiz o'z kundalik so'zlashuv nutqlarida bo'lar-bo'lmasga ruscha so'zlarni shunga o'xshab noo'rin qo'llab, hatto bunga shunchalik ko'nikib ketishganki, ayrim hollarda bema'ni va masxarali vaziyatga tushayotganliklarini sezmaydilar ham.

Xulosa va takliflar. Tilshunoslikda tilning sistema ekanligi XIX asrdayoq ilmiy isbotlangan. Sistemalilik qonuniyatiga ko'ra, mavjud har qanday sistema ichida unga yot bo'lgan boshqa bir sistema faoliyat ko'rsatishi mumkin emas. Sodda va lo'nda qilib aytganda, o'zbek tiliga boshqa tillardan o'zlashgan so'z ona tilimizning qonuniyatlariga moslashishi shart. Masalan, non, osmon, maktab, qalam, tabib, daftar, kitob kabi arab va fors tillaridan qadim zamonlarda o'zlashgan bir qator so'zlar o'zbek tili imlosi va talaffuz qoidalariga to'liq bo'ysunib, tilimizning o'z qatlamiga singib ketib, bebaho lug'at boyligiga aylangan.

Ushbu maqola muallifi tomonidan rus (rus tili orqali ingliz) tilshunosligi hamda o'zbek tilshunosligi, xususan, leksikologiya, semasiologiya va stilistika sohasida qo'lga kiritilgan yutuqlardan foydalanib, leksik sinonimlarni kompleks tadqiq etishning jamlanma metodikasi ishlab chiqilgan [2].

Ushbu original metodika asosida turkologiya, jumladan, o'zbek tilshunosligida nominativ birliklar semantikasining konnotativ aspekti har tomonloma kompleks tahlil qilingan. Shuningdek, so'zning leksik-semantik ma'nosi uni o'rab turgan leksik qurshov va kontekst semantikasiga bog'liqligi ilmiy nazariy asoslab va amaliy isbotlab berilgan [2].

Globallashuv asri deb nom olgan XXI asrda, hayot sur'atlari benihoya tezlashgan davrda vaqtni tejashning ham katta ahamiyat kasb etishi hech kimga sir emas. Rus tilidan o'zlashgan baynalminal so'zlarning o'zbek tilidagi muqobili masalasida mulohazatalab o'rinlar ijtimoiy-foydali mehnat bilan band har bir kishini o'yga toldiradi. Biz shu kabi bir qarashda jo'n, ammo o'ta nozik muammoga har kun duch kelib, masalaga uzil-kesil yechim topa olmay, vaqtni boy berayotganimiz bu muammoning hamon dolzarbligicha qolishiga sabab bo'lmoqda. (Vaholanki, muammoning yechimi bo'yicha takliflar Mustaqillikning ilk yillaridan boshlab, muntazam ravishda jamoatchilikka taqdim etib borilmoqda) [1].

ADABIYOTLAR

1. Daniyarov B. X. O'zbek tili leksik sinonimlarining lisoniy va nutqiy munosabati, leksikografik tadqiqi. Monografiya.- Toshkent: "Sano standart", 2019. – B. 91-105.
2. Данияров Б.Х. Проблемы лексической синонимии узбекского языка: Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. -Москва: Институт языкознания РАН, 1994. –С.70-91.
3. Данияров Б.Х. Исследование лексической синонимии, возникшей на базе заимствований в современном узбекском языке. Автореферат диссертации... канд. филол. н. - Москва: Институт языкознания РАН, 1993.
4. Данияров Б.Х. Ўзлашма сўзларнинг қўлланиши ҳақида. Ўзбек тилининг грамматик қурилиши ва стилистикаси. Илмий мақолалар тўплами Самарқанд: СамДУ, 1992 й. Б. 89-98.
5. Данияров Б.Х. Ўзбек адабий тили орфоэпияси ва орфографиясининг айрим долзарб муаммолари. Тил ва адабиёт таълими» ж., -Т.: 2014. 11-сон. 9-11 б.
6. Данияров Бахтиёр. Принцип атамаси ва унинг ўзбекча муқобиллари хусусида/ "Оммавий ахборот воситаларида тил ва услуб масаласи: Таҳлил, тасниф, қиёс" мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция материаллари. 2023 йил 22 ноябрь. – Тошкент: Ўзбекистон журналистика ва оммавий коммуникациялар университети, 2023, Б. 15-21.
7. Узбекско-русский словарь. Главный редактор: член-корреспондент АН СССР и АН УзССР профессор А.К. Боровков. – Москва, 1959. – С.403.
8. Ўзбекча-русча луғат. С.Ф.Акобиров ва Г.Н.Михайлов таҳрири остида.- Тошкент, 1988. – Б.417.
9. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли. 2- жилд. -Т.: ЎЗМЭ, 2007. - Б.362.